

¶ Petra Broomans. *Detta är jag. Stina Aronsons litteraturhistoriska öde*. Stockholm: Carlsson bokförlag, 2001. 241 s. ISBN 91-7203-364-9.

Stina Aronson (1892–1956) måste fortfarande räknas till de försummade svenska 1900-talsförfattarna. Hennes författarskap, huvudsakligen romaner men också noveller, diktsamlingar, pjäser och en reseskildring, är omfattande men alltså också mångskiftande och innefattar både konventionellt realistiska och modernistiska texter. Att delar av denna produktion dessutom publicerades inte under författarnamnet utan under två olika pseudonymer understryker problemen med att kategorisera, att placera in i fack. ”Mig får ingen *bitta*”, skrev Stina Aronson betecknande nog i ett brev mot slutet av sitt liv. Givetvis har emellertid forskarna så småningom börjat leta sig fram: de viktigaste insatserna hittills utgörs av Margit Rasmussons biografi från 1968, Eva Adolfssons essäer från 1990-talet och Marianne Hörnströms postuma essäsamling från 1994. Det är också Marianne Hörnström och Eva Adolfsson som har stått för avsnittet om Stina Aronson i *Nordisk kvinnolitteraturhistoria* (del III, 1996). Men här finns alltså gott om plats för ytterligare insatser.

Petra Broomans har valt att koncentrera sig på det som hon kallar Stina Aronsons ”litteraturhistoriska levnadsbana”. Hennes bok handlar alltså inte om vad Stina Aronson har skrivit utan om vad som har skrivits om Stina Aronson. Detta är ett betydelsefullt projekt: inte minst mot bakgrunden av Anna Williams’ epokgörande studie från 1997, *Stjärnor utan stjärnbilder. Kvinnor och kanon i litteraturhistoriska översiktsverk under 1900-talet*, är det viktigt att vi får detaljgranskningar av hur enskilda kvinnliga författarskap har behandlats. Områden som litteraturhistorisk beskrivning och reception har vid det här laget också hunnit bli föremål för relativt omfattande teoretisering.

Detta är jag består av fyra kapitel. Det första innehåller en översikt över svensk litteraturhistorieskrivning plus en modell, baserad på Hayden White, för analys av litteraturhistorisk text, medan det andra granskar behandlingen av Stina Aronsons författarskap i svensk litteraturhistoria. Kapitel 3 presenterar mottagandet av Aronsons verk, huvudsakligen utifrån ett omfattande recensionsmaterial; och sista kapitlet, som kombinerar upptäckter från de båda närmast föregående, aktualiserar bl.a. en rad övergripande frågeställningar.

Med sin *Metahistory: The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe* (1973) fick den amerikanske forskaren Hayden White oss att inse betydelsen av att historiker i princip skriver berättelser. I ett kronologiskt – och kulturellt – perspektiv handlar det om mycket olika berättelser. Utifrån sitt material, alltså historieskrivning från 1800-talet, kunde White visa att de historiska berättelserna, som kombinerar data med förklaringsmodeller, innehåller djupstrukturer som fungerar som paradigm för de specifikt historiska förklaringar som är giltiga vid olika tidpunkter. Och till skillnad från annan aktuell forskning som hade lagt tonvikten vid historieskrivningens vetenskaplighet, lyfte White fram det poetiska i historikerns projekt.

Inte oväntat har White fått genomslag också utanför sitt egentliga område: ett nordiskt exempel är Atle Kittangs, Per Meldahls och Hans H. Skeis *Om litteraturhistorieskrivning. Perspektiv på litteraturhistoriografiens villkår og utvikling i europeisk og norsk samheng* från 1983. Petra Broomans hänvisar till denna studie men kritiserar Kittang för ambivalens: han vill nämligen använda White inte som modell för studiet av genren litteraturhistoriografi utan snarare ”for å antyde i kva retning ein slik metodologi kan byggast ut, innanfor ein metahistorisk refleksjon som legg hovudvekta på språkets og diskursens status som epistemologisk villkår for historiografien”. Broomans har emellertid inte haft öra för de komplikationer som döljer sig under Kittangs försiktighet. Hon applicerar utan tvekan White på sitt material och hävdar att hon genom att arbeta med specifika texter ur litteraturhistorier försöker ”komma fram till en egen metalitteraturhistorisk analysmetod” som förenar teori och praktik.

Om Petra Broomans’ studie med utgångspunkt i behandlingen av Stina Aronsons författarskap hade lyckats förverkliga den ambitionen

hade den kunnat bli en betydande litteraturhistoriografisk insats. Som den nu är när den tyvärr inte särskilt långt i det avseendet. Detta hänger för det första ihop med att Broomans helt sonika förbigår ett antal grundläggande frågor. I vilken utsträckning kan t.ex. Whites modeller tillämpas på litteraturhistoriografi? Vad händer när analysmodeller som är utformade utifrån historiografi och historiefilosofi från 1800-talet tillämpas på litteraturhistorieskrivning från 1900-talets andra hälft? Och vilken roll spelar, i relation till Whites breda urval material (von Ranke, Burckhardt, Marx, Nietzsche m.fl.), det nationella litteraturhistoriografiska projekt som enligt Broomans är och förblir så viktigt i litteraturhistorieskrivningen i Sverige? En andra omgång problem uppstår till följd av Broomans' hantering av Whites modeller. Att det är både viktigt och givande att kunna kategorisera olika sätt att behandla skilda författarskap, både inom en och samma litteraturhistoria och litteraturhistorier emellan, är något som Broomans' slutkapitel med dess jämförelser mellan Aronson, Boye, von Krusenstjerna och Moa Martinson ger en antydning om. Men mycket mer än så blir det tyvärr inte. Skälet är att Broomans varken bryr sig om att översätta Whites termer eller att ge oss förklaringar och illustrationer. En bok som Ulf Olssons om Birgitta Trotzig, *I det lysande mörkeret* (1988), har till allt annat försett oss med genomtänkta och användbara svenska motsvarigheter till Gérard Genettes termer för narratologisk analys. Men när Broomans tillämpar White kan det låta så här: "Förklarings sättet är 'formist' (Aronson, Martinson), hos Boye är det en blandning av 'formist' och 'contextualist', i texten om Krusenstjerna kombineras en 'mechanistic mode' med en konservativ hållning" (s. 158). Detta är knappast en taktik som bidrar till de klargöranden som Broomans är ute efter. Tvärtom innebär den stora mängden oöversatta termer att hennes litteraturhistoriografiska analyser aldrig blir fast förankrade, och att jämförelser och vidareutvecklingar därför förlorar i innebörd och meningsfullhet. Detta är verkligen beklagligt.

Bokens längsta kapitel behandlar mottagandet av Aronsons författarskap. Det är värdefullt att få denna genomgång baserad på ett mycket omfattande material: Broomans' förteckning över recensioner omfattar 15 sidor. (Tyvärr har behandlingen av signaturerna blivit en smula inkonsekvent, och en del välkända signaturer har fått stå kvar oförklarade:

bakom E. K-n. i *Hertha* döljer sig t.ex. Ellen Kleman, och *Svenska Dagbladets* Quelqu'une är Märta Lindqvist.) Här avtecknar sig både trender och övergripande linjer i receptionshistorien. Intressantast är kanske skiljaktigheterna mellan det genomgående svala och skeptiska mottagandet av Aronsons modernistiska verk i Sverige och den uppskattning dessa rönte i Finland, framför allt då i Hagar Olssons recensioner.

Samtidigt rymmer också detta kapitel åtskilliga iögonenfallande problem. Alla former av receptionsteori lyser här med sin frånvaro, och kanske är det ett av skälen till att genomgången ofta kan verka pratig och ofokuserad. Kapitlet saknar också en fast struktur. "Vilka andra berättelser hade man kunnat berätta om Stina Aronson?" frågar Petra Broomans efter att i slutkapitlet ha jämfört recensionernas och litteraturhistoriernas versioner, tydligen utan att reflektera över att hon själv har försökt sig på att utveckla fler berättelser än hennes kapitelrubriker anger. I recensionskapitlet finns t.ex. ett försök till en alternativ biografisk skiss med tonvikt på betydelsen av Aronsons barndom, något som litteraturhistorikerna enligt Broomans hittills har försummat. En annan och mera genomförd berättelse i detta kapitel handlar om Aronsons syn på litteratur och på den litterära offentligheten i Sverige i allmänhet och på det egna författarskapet i synnerhet. Det är en berättelse grundad på handskriftsmaterial, framför allt Aronsons korrespondens med den finlandssvenska författaren Ulla Bjerne, med ungdomsvännen Johan Götlind, samt med Artur Lundkvist och Olle Holmberg. Som berättelse är den inte bara spännande utan också viktig – men den hör inte hemma i en genomgång av författarskapets reception.

Petra Broomans har i första hand anlitat brevväxlingarna för att hitta uttalanden om det Aronsonska författarskapet och reaktioner på publicerade recensioner. I sina försök att teckna ett slags helhetsbild av mottagandet av varje verk jämför hon sedan detta handskriftsmaterial med de tryckta recensionerna. Men jämförelsegrunderna här är minst sagt problematiska: det är en himmelsvid skillnad mellan villkoren för vad den goda vännen säger i ett privatbrev och vad den stora dagstidningens anmälare skriver i sin recension. Broomans tar genomgående föga hänsyn till texters kontexter. Den sortens perspektiv är emellertid väsentliga, inte minst när det gäller områden som litteraturhistorieskriv-

ning och receptionshistoria. Broomans klassificerar t.ex. recensionerna som ”positiva” respektive ”negativa” (utan att närmare redovisa sina kriterier), men hon förbigår helt frågorna om respektive tidnings eller tidskrifts politiska färg och om de enskilda recensenternas politiska tillhörighet. ”När man jämför Georg Svenssons recension i *BLM* med Karin Boyes i *Social-Demokraten* finner man helt olika värderingar”, konstaterar hon t.ex. apropå *Medaljen över Jenny* – men dessa skillnader är med hennes läsning uteslutande könsbetingade. Tyvärr präglas Broomans’ bok genomgående av en brist på politisk medvetenhet – ämnesområdet till trots gäller detta också genuspolitiken – som berövar analyserna både djup och relevans.

Det avslutande kapitlet sammanställer alltså konklusionerna från de litteraturhistoriska och receptionshistoriska genomgångarna. Dess rubrik, ”Stina Aronson i svensk litteraturhistoria *revisited*”, är ännu ett exempel på Broomans’ ovana att låta engelsk terminologi stå kvar utan översättning, ett slags lättjans taktik som också talar om bristande respekt för läsaren. Läsaren i sin tur undrar om inte en kapitelrubrik som denna i en bok som redan är tyngd av upprepningar signalerar ytterligare upprepningar – och så är det dessvärre. Broomans’ studie skulle ha behövt stram och konsekvent redigering, i stort som smått. När vi t.ex. på sid. 22-23 har fått en presentation av David Perkins’ *Is Literary History Possible?*, blir det minst sagt förbryllande att trettio sidor längre fram få en hänvisning till Perkins med formuleringar som om han aldrig hade nämnts tidigare; dessutom är det denna gången ”enligt [Gunnar] Hansson” som Perkins ”hävdar [...] att det inte längre går att skriva en litteraturhistoria” (53). Men Petra Broomans har ju själv, i samma kapitel till och med, sammanfattat Perkins’ argument för oss? I slutkapitlet möter vi alltså mycket material som redan har ventilerats, och detta utan att någon egentlig utveckling beträffande frågeställningar och slutsatser äger rum. (Att recensionernas bilder av författarskapet visar sig vara mera flytande och föränderliga än litteraturhistoriernas är t.ex. knappast särskilt oväntat.) I stället hopar sig upprepningarna. När behandlingen av Aronson i litteraturhistorier och recensioner på nytt har gått igenom tar Broomans dessutom itu med ännu en genomgång av litteraturhistorierna, nu för att jämföra litteraturhistorieskrivningen om Aronson med den

om Boye, von Krusenstjerna och Moa Martinson. Motivering och förklaring till denna större genomgång saknas för övrigt helt.

Petra Broomans har valt att skriva på svenska, och det är givetvis glädjande när en författare är djärv nog att skriva på ett språk som inte är hennes modersmål. Men ett sådant projekt kräver å andra sidan extra lyhördhet och vaksamhet. Det är synd att varken författaren eller förlaget har brytt sig om att anlita en språkgranskare som hade kunnat rensa ut de konstigheter i fråga om vokabulär och idiom som tyvärr finns i texten.

Men betydligt mera problematiska i Petra Broomans' bok är som jag har antytt bristerna i det större formatet. Det jag framför allt saknar är en logisk struktur, ett genomtänkt och konsekvent grepp på materialet, pregnanta frågeställningar, tydliga definitioner, och ingående och signifikanta analyser. Här finns uppenbarligen både ett spännande material och lovande ansatser, men det framgår också att det när det gäller Stina Aronson ännu är en hel del som återstår att göra.

Helena Forsås-Scott, University College London